

OLVASÓLÁMPA

MIT TUD A KÖLTŐ

A jó vers nem enged el. Nem hagy békén, nem hagy nyugton, ott kavarog a fejedben, ott áramlik, ott hullámszik, pulzál, dobog, lélegzik a mindennapjaidban, perceidben, pillanataidban; előjön a leghelyetlenebb helyzetekben, adóhivatalban, buszon, üzletben, erdőn, mezőn, barátaiddal való beszélgetéseidben, kedvesed, szerelmed, társad szembogarából, hangjából, gesztusaiból, egyszóval szinte bármiből, amivel érintkezésbe kerülsz mindennapi gondjaid, bajaid, dolgaid stb. közepe. De előbb megszűr, mint egy darázs, megüt, mint a légkalapács, odavág, odabasz, hogy kereng tőle a fejed, szédület környékez, csillagok miriádjai kezdenek ragyogni körülötted a világmindenségben a kimondhatatlan örömtől, jóérezéstől, boldogságtól. Milyen patetikusként hangzik, ugye?! És milyen rosszul is esik megszakítani ezt az ünnepélyes bevezető futamot; szinte rááll a tollam, a billentyűzetem, hogy folytassam. Talán azért, mert valahogy így van, mert valami hasonló, szavakkal körül alig írható jóézés áramlik át az emberen, amelyet patetika, ünnepélyesség, a boldogságérzés milliányi csiripelő madárkaszavai nélkül aligha, és igen nehezen írhatnánk le.

Pedig jó vers, önmagából sugárzó, igazi nagy vers – és nem csak Gottfried Benn *Líraproblémáiból* tudjuk –, a legnagyobb életművekben is alig van tíz-tizenkét darab, igen-igen, ami nagyon nagyoknál és szerencséseknél felduzzadhat egy kicsivel többre, duplájára, mondjuk.

Hogy mi a jó vers, mi a nagy vers, azt pedig valahonnan belülről, zsigerből érezzük. Feláll a szőr az ember hátán, amikor elolvassa, borzongás fut végig a testén, lelkébe vág, széttrancsírozza szinte, annyira megéri. És nincs benne zavar, érthetetlen katyvasz, mint ahogy ifjúkorunkban gondoltuk, hogy milyen is a modern vers: érthetetlen, hanem tiszta, mint a forrásvíz, érthető, plasztikus, mégis sejtelmes; s noha úgy tűnik, hogy „fogjuk”, „vesszük” minden szavát, mégis valami titok mindig marad benne. Aztán elgondolkoztató is, különös, olyan, ami szinte helyettünk, nevünkben szól, úgy érezzük, talán mi is meg tudtuk volna írni, csak megelőztek, mert ugyanígy gondoljuk mi is, helyettünk is elmondja, megfogalmazza, amit mi nem még, vagy így nem még. És van benne valami álomszerű is, valami

legmélyebbről jövő, amit csak ekkor és ott sikerült felhozni, mint egy bányász, vagy mint egy mélytengeri bűvár, a legmélyebbről, a legeslegeslegmélyünkről, a miénkről is, mint egy közös, mélységesen mély tudatalattiból. Pedig olyan egyszerű az egész, egy-két szóval össze is lehetne foglalni, hogy miről szól. És mégis. És mégsem. És talán ez benne a titok. A nagy titok.

A *Hogy elérjek a napsütötte sávig*, a *Farkasok órája* (a kettő egyébként ugyanabban a *Holmi*-számban jelent meg a kilencvenes évek elején), *A tízezer* Borbély Szilárdtól, Kemény István *Egy nap életje* szinte be van égve az ember tudatába; vagy a *Valaki jár a fák hegyén*, vagy a *Nyár, némafilm*, és sorolhatnám még őket. Vagy Tóth Krisztinától *A világ minden országa*, és a másik: a *Kutya*. Még arra is emlékszem, hogy nem is olyan régen, első közlésként mikor, hol olvastam ezt az utóbbit. És hogy sokáig nem ment ki a fejemből, mint ahogy napok óta itt kavarog bennem egy még nem nagyon jegyzett költő (mi a jó kifejezés erre?), Tamás Zsuzsa tavaly megjelent kötetéből egy, a *Kutyával* rokonítható darab, *A vetélés utáni első*. Kis, vékony kötet¹, alig három tucatnyi költeménnyel, köztük pár darab, szinte mind a három ciklusra szabott nagy dobással. Egyike az említett költemény. Eddig nem sokat tudtam a szerzőről, nem is volt nagyon szem előtt, ez csupán a negyedik kötete, és legelső a Magvetőnél. Jó éve már, hogy a kezembe került, várakoznom kellett, üres perceket kellett elütnöm Szegeden, egy autóban, amikor kinyitottam, és végignyálaztam, amennyire lehetett. És ez a vers azóta nem engedett. Most, hogy szinte egy évre rá újra kezembe veszem a könyvet, mint ismerősömet keresem legelőre ezt a darabot, és most már, azt hiszem, ezután mint kedvencemhez fogok mindig is visszatérni. Jó költő igen jó verse. Hogy nagy verse, nem tudom, de mindenképp sűrölja a lécet. Pedig nincs benne semmi különös, semmi spéci, semmi egzotikus, semmi egetverő, nem szól semmi másról, mint az életünkről, örömről és tragédiáról. Traumáról és feloldódásról – és átlényegülésről. Mindkettőről, mint a halál, a vég előszobáiról. Ahogy finoman egymásba csúsztatja-játszatja, szinte eszköztelenül, leíró módon, abszolút szenttelenül a vetélés emlékét, rettenetét, kiszolgáltatottságát, megalázottságát a szerelem, szeretkezés, az együttlét feloldó, borzongatóan csodálatos örömével és együttes megsemmisülésével. (*Fekete Vince*)

1 Tamás Zsuzsa: *Mit tud a kert*. Budapest, 2016, Magvető Kiadó.

MI HÁT A KÖLTÉSZET?

„Ég a sugaraktól sebhelyes föld arca,
elült az avantgard zajos kofa-harca.
»Századvég«, gondolja az értelmiségi,
»bár a szép remények nótája a régi«.
Mi hát a költészet, mesterek közt mester,
zúgó csillagok közt a lassan-a-testtel;
mire illik rá még ugyanúgy a mérték,
ahogy azt a régi mesterek kimérték...”

- talán mondanom sem kell, hogy a 200 éves Arany János miatt vettem elő ismét Orbán Ottó *Szép nyári nap, a párkák szótlanul figyelnek* című verseskötényvét²: ebben a kötetben olvasható ugyanis az a vers (első nyolc sorát lásd fent), ami szerintem - Weöres *Negyedik szimfóniája* mellett - az Arany Jánoshoz írt költemények legszebbike...

Bő negyedszázada vettem meg a *Szép nyári nap...-ot* a csíkszeredai Corvina Könyvesházban, Kukorelly Endre *Manière* című kötetével együtt. Nem tudom, hogy történt, de hazafelé tartva Lövétére, a buszon Kukorelly könyvét kezdtem olvasgatni, s egyszerűen nem akartam hinni a szememnek-fülemnek: „Szóval így is lehet verset írni - mondtam magamban. - No hát akkor gyereünk!” (Aki kíváncsi arra, hogy egy fiatal költőt mennyire el tud bűvölni egy másik költő nyelvi manírja, olvassa el az első kötetemből a „Kerek lesz a vég, mint dundi babaarc” kezdetű verset. Ezt a versemet ugyan ma sem tagadom meg, csak a „nyelvi bravúrt” ma már kevésbé tartom fontosnak, mint korábban; ha úgy tetszik, ugyanaz a véleményem, mint Pilinszkynek, aki szerint az igazán nagy írók, Homérosz például, vagy Shakespeare vagy Dosztojevszkij nem voltak jó stiliszták, az evangélistákról nem is beszélve - utálták is őket a művelt rómaiak...)

Kukorellyvel ellentétben Orbán Ottó már negyedszázaddal ezelőtt is régi ismerősöm volt - a fordító Orbán Ottó legalábbis mindenképpen az volt: szobám falát Lövétén sokáig egyetlen kartonplakát díszítette: erre a kartonra ragasztottam föl azt a 8 darab A4-es lapot, amelyekre lemásoltam Ginsberg *Üvöltését* Orbán Ottó fordításában. S most, hogy a 200 éves Arany miatt újra elolvastam a *Szép nyári nap...-ot*, rendesen

2 Budapest, 1984, Magvető.

elszégelyltem magam: hűtlenül hagytam, hogy édesanyám elégesse azt a kartonplakátot! Sárga volt nagyon, légszarus volt nagyon. De mennyire hozzátartozott székelyudvarhelyi, középiskolás hippikorszakomhoz! Hűtlen lettem a fordító Orbán Ottóhoz, és hűtlen lettem a költő Orbán Ottóhoz is, pedig már negyedszázada is komolyan izgattak az ilyen sorok: „az irodalom mint az irodalom tárgya / gondoljunk csak bele / egy pornóüzlet” (*A költő körülírja mesterségét*, 5. o.); „a líra rossz korszakát éli / gondolja a líraszakértő és kéjesen nyújtózkodva egyet / körültekint a nyomor aszalta kontinenseken / csatahajók fűkunyhók felhőkarcolók / meg más effélék NEM IS CSODA / gondolja és elmegy a regényelmélet felé / mely naprakészen jelzi a világtőzsde árfolyamingadozásait / miközben Líra anyó / az érdemes madám / talányos mosollyal ül a kassza mögött / ő tudja amit tud / a puritánok jönnek és mennek / de az üzlet marad / a macskaköves kisvárosi utcán / mindig föltűnik egy-két sompolygó járókelő / aki izzadt tenyerét a kabátjába törülve / bekopog az ajtón” (*A líra rossz korszaka*, 15. o.); „ki nem állhatom a költőt akinek orrán-száján dől a költészet / a szó szűznemzéséből szörny születik” (*Rembrandt*, 67. o.) stb.

„Mi hát a költészet?” – kérdezhetném Orbán Ottótól, ahogy ő kérdezte már idézett, *Arany János*hoz című versében, s ahogy kérdezi a *Szép nyári nap...* szinte minden versében. Megnyugtató válasz természetesen ezúttal sincs, de egy válaszlehetőséget külön is, kiemelten is idemásolnék (a 36–37. oldalról):

A költő a költészet hatalmát dicséri

1

közönybe fulladnak robbanékony verseim
 leírok egy verssort nem történik semmi
 csak a halk kuncogás hallatszik
 na ugye megmondtuk
 amitől persze teljesen kiborulok
 és ordítani kezdek
 AZ NEM LEHET HOGY ANNYI SZÍV
 mire ismételt kuncogás hallatszik
 már miért ne lehetne

nahát ez aztán végképp sok nekem
nyomorult kor nyomorult közösség
szikrázik egy prófétai átkot
a házilag barkácsolt verspetárda
aztán kialszik

2

nem történt semmi
és minden józan megfontolás ellenére
valami történt
úgy képzeljük a dolgot
mint a víz körtáncát
ég és föld között lebegünk
beleszivárgunk a talajba
sókat hozunk-viszünk
nem vagyunk sehol
hanem egyszercsak kitör a botrány
és gyógyíthatatlan izgágaságunk
népharag vagy tudományos fölfedezés képében
megrázza az idő félkész épületét
nicsak mondják az arra járók
már megint tavasz van

Vagy idézzem *A költő, a gondos gazda* című verset a 24. oldalról? Miért ne? – ugyanolyan „fölsleges”, mint a fentebbi vers, de legalább sokkal rövidebb: „Szőlőhegynek képzeletét: a teraszos művelés körívei / versről versre kúsznak fölfelé a vulkán oldalán; és körben / a romok, a lávagöcsörtök, a szétszórt lábszárcsontok, a / csákánnyal bevert koponyák – a szüreti táj.” (*Lövetei Lázár László*)

*NÉGYLÁBÚAK, TOLLASOK, VALAMINT KÉTLÁBÚ
TOLLATLANOK*

Ha azt írnám, hogy Tamás Kincső első könyvének³ témája egy félreeső tanyán gyerekeit egyedül nevelő nő hétköznapijai, valahogy nem lenne teljes, még ha szűkebb értelemben véve igaz is. A valóság mindig változatosabb, színesebb, mint a róla gyártott címke. A szerző futólag említi ugyan könyve lapjain, hogy a főszereplő (akiről azért tudni lehet, hogy ő maga) férjnél volt, de aki szaftos válóperes sztorira számít, vagy önsajnálatra és lelki sebek nyalogatására, az nem jó helyen kereskedik. Inkább egyfajta csendes derű lengi át ezeket a történeteket, a dolgok és történések finom iróniával és öniróniával való kezelése. Valahogy mintha még nyert volna is a főszereplő(nő) azzal, hogy figyelmét és törődését gyerekein kívül nem kell megosztania egy férjjel is, így nagyobb figyelmet tud szentelni környezetére különböző kétlábú és négy lábú lényekre. Akik és amik meglehetősen sokfélék, és sokféle az ő csetlésük-botlásuk is.

Félreeső tanyát említettem, de azért nem kell valami ember nem járta vidékre gondolni, ilyen ma már errefelé is ritka. A falun kívül található a telek s rajta a ház, de azért van szomszédság is, a közeli pisztrángászat meg tehenészet tulajdonosai, alkalmazottai. A kert mellett hajtja naponta a pásztor a csordát, faszállító autók húznak el az úton, gombászók, málnászók, kirándulók vetődnek arra. Villanyóra-leolvasó és postás versus házőrző ebek. Mivel nincs akkora nyüzsgés, mint a városban, ha két ember találkozik, szót váltanak, jobban odafigyelnek egymásra. Probléma is adódik olykor egyik-másik szomszéddal. Néha még több is, mint az állatokkal.

Na igen, az állatok. Kutyák, macskák, aranyhalak. Teknősbéka, vadászgörey. Meg a háziállattá szelídült, már-már családtaggá avanzsált, okos (refinált?) madarak: szarka, varjú, holló. Egy ilyen félreeső helyen közeli ismeretségbe kerül az ember lánya a nem háziállat pelével, őzzel, barázdabillegetővel, széncinegével is. Szó esik még farkasról, medvéről, de csak valahogy úgy, mint a *Micimackó*ban az Elefántról: rebesgetik, hogy létezik, fél is tőle mindenki, de (szerencsére) nemigen lehet összefutni vele.

3 Tamás Kincső: *A Csinált-patak állatkertje*. Marosvásárhely, 2016, Mentor Könyvek Kiadó.

Minden állat egy egyéniség, és ennek megfelelő bánásmódot igényel. Mindeniknek megvan a maga története, amit a szerző nem mulaszt el egy-egy fejezetben megosztani az olvasóval. Tömören, feszesen, tárgyira törően. Céltalan, parttalan locsogás kerülve.

Többek közt ettől is olvasmányos a könyv. A szerzőnek bár ez az első kötete, megírásával dicséretes profizmusról tett tanúságot.

Úgylehet, állatok tartása mellett gyereket is könnyebb nevelni. Az állatokkal mindig adódik valami gond, galiba, a gyerekek csínytevései ezek mellett jótékonyan elsikkad(hat)nak. Meg hát a gyerekeket is felelősségre neveli az állatok gondozása.

Üdítő olvasmány Tamás Kincső könyve. Ha jól tudom, készül már a folytatása is. Egy másik könyve meg leadva a kiadónál. Kíváncsian várjuk megjelenésüket. *(Molnár Vilmos)*

